

ТАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ

TACTICS OF USING SPECIALIZED KNOWLEDGE DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF ECONOMIC ACTIVITY RELATED TO DOCUMENT FORGERY

У статті розглянуто особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів. Визначено, що застосування спеціальних знань є невід'ємною складовою процесу доказування та сприяє забезпеченню об'єктивності, повноти і всебічності досудового розслідування. Наголошено на важливості залучення спеціалістів в галузі господарської діяльності; спеціалістів у фінансовій та бухгалтерській сфері; спеціалістів-криміналістів; спеціалістів у галузі комп'ютерно-технічних досліджень. Особливу увагу приділено класифікації видів спеціальних знань, які застосовують під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів, і методам їх використання – експертним дослідженням, ревізіям, аудиторам та консультаціям з відповідними фахівцями-спеціалістами. Використання спеціальних знань має на мені встановити ознаки та способи підробки документів, підтвердити наявність причинно-наслідкового зв'язку між діями підозрюваних і наслідками, що настали, а також ідентифікувати механізми реалізації злочинних схем під час учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів. Доведено, що інтеграція спеціальних знань у процес розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності значно підвищує ефективність протидії кримінальним правопорушенням, що посягають на охоронюваний законом порядок обігу грошей, цінних паперів, інших документів, на систему оподаткування, бюджетного й валютного регулювання, порядок переміщення предметів через митний кордон, порядку зайняття підприємницькою та іншою господарською діяльністю, права й законні інтереси кредиторів і споживачів, добросовісну конкуренцію та антимонопольні діяльність, а також на порядку приватизації, сприяє встановленню обставин кримінального провадження та забезпеченню невідворотності покарання винних осіб.

Ключові слова: спеціальні знання, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, підробка документів, спеціаліст, судова експертиза, кримінальне провадження, розслідування.

The article examines the features of using specialized knowledge during the investigation of criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery. It is determined that the use of specialized knowledge is an integral part of the evidentiary process and helps ensure the objectivity, completeness and comprehensiveness of the pre-trial investigation. The importance of involving specialists in the field of economic activity; specialists in the financial and accounting fields; forensic specialists; specialists in the field of computer technical research is emphasized. Particular attention is paid to the classification of types of specialized knowledge used during the investigation of criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery, and to

the methods of their use – expert research, audits, audits and consultations with relevant specialists. The use of special knowledge should establish the signs and methods of document forgery, confirm the presence of a causal relationship between the actions of the suspects and the consequences that have occurred, and also identify the mechanisms for implementing criminal schemes during the commission of criminal offenses in the field of economic activity related to the forgery of documents. It has been proven that the integration of special knowledge into the process of investigating criminal offenses in the field of economic activity significantly increases the effectiveness of countering criminal offenses that encroach on the legally protected procedure for the circulation of money, securities, other documents, the taxation system, budget and currency regulation, the procedure for moving items across the customs border, the procedure for engaging in entrepreneurial and other economic activities, the rights and legitimate interests of creditors and consumers, fair competition and antimonopoly activity, as well as the procedure for privatization, contributes to establishing the circumstances of criminal proceedings and ensuring the inevitability of punishment of guilty persons.

Key words: *special knowledge, criminal offenses in the field of economic activity, forgery of documents, specialist, forensic examination, criminal proceedings, investigation.*

Постановка проблеми. Практика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, засвідчує, що вказана діяльність супроводжується низкою складнощів, пов'язаних з особливостями предмета доказування, що обумовлений специфікою проведення господарських операцій, документальним обігом, встановленням чітких зв'язків між підrobленими документами, фінансовими операціями та збитками. Крім того, учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, на сьогодні, набуває нових форм і технологій, що потребують розроблення сучасних ефективних механізмів дослідження слідової картини. Результативність розслідування таких кримінальних правопорушень залежить передусім від якості збирання та дослідження слідової інформації, документування кримінально протиправної діяльності, що, безперечно, потребує використання спеціальних знань.

У сучасних умовах використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, потребує якісно нового підходу. Ми погоджуємося з думкою Ю. М. Черноус, яка зазначає, що застосування нових технічних засобів є актуальним питанням і в досвіді правоохоронних органів, зокрема: лазерне сканування місця події, інформаційно-пошукові системи біометричної ідентифікації особи, інформаційно-пошукові системи ідентифікації слідів пальців рук людини тощо [1, с. 123].

Використання різногалузевих спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, має на меті отримання криміналістично значущої інформації про подію кримінального правопорушення, елементи криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, способи підrobки документів та на основі цього висунення слідчих версій і планування розслідування.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей використання спеціальних знань у різних їх формах під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Основою наукового дослідження стали праці, присвячені вивченню поняття спеціальних знань, їх змісту, процесуального порядку і тактичних особливостей їх використання під час досудового розслідування, таких учених, як В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, І. В. Пиріг, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, М. Г. Щєрбаковський, В. Ю. Шєпілько та ін. У контексті використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності досліджували Г. С. Бідняк, А. Ф. Волобуєв, В. П. Корж, О. Г. Кальман, А. М. Кислий, Г. А. Матусовський, А. М. Меденцев, О. В. Пчєліна, Д. Б. Сергєєва, Р. Л. Степанюк, В. В. Тищенко та ін. Водночас теоретико-прикладні особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, на нашу думку, потребують більш детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. В. Ю. Шепітько тлумачить спеціальні знання як систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню [2, с. 11].

Подібну позицію обстоює В. В. Коваленко, який спеціальними знаннями вважає наукові й практичні знання та навички, які відповідають сучасному рівню розвитку відповідних галузей людської діяльності (за винятком знань у галузі процесуального й матеріального права), й використовують (застосовують) під час розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних проваджень з метою сприяння слідству чи суду в збиранні та дослідженні доказів [3, с. 46].

У контексті розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, метою використання спеціальних знань є: виявлення слідів кримінального правопорушення, зокрема ознак внесення змін у фінансово-господарську та іншу документацію, які є предметом кримінального правопорушення; визначення технічних способів виготовлення підrobлених документів; встановлення особи (осіб), причетних до вчинення кримінального правопорушення; перевірка достовірності фінансово-господарських операцій, виявлення фіктивних операцій, подвійного обліку чи інших махінацій у документації; вивчення документів у межах їх огляду під час проведення слідчих (розшукових) дій; вилучення речових доказів (комп'ютерної техніки, документів та інших слідів, речей чи інших об'єктів); отримання консультації щодо підготовки матеріалів, формулювання завдань для проведення судових експертиз вилучених документів, комп'ютерної техніки інших речових доказів; висунення слідчих версій і подальшого планування процесуальних дій.

Кримінальним процесуальним законодавством встановлено процесуальну та непроцесуальну форми використання спеціальних знань. Причому аналіз наукових джерел дозволяє виокремити додаткові їх типові форми, що своєю чергою диференціюються залежно від виду кримінального правопорушення, а також інших обставин кримінального провадження.

Так, Г. С. Бідняк наголошує на існуванні таких форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, як: призначення судових експертиз; довідково-консультаційна форма; ревізії та перевірка за обліками; залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій; допит експерта; присутність слідчого під час проведення експертизи [4, с. 87].

Натомість Р. Л. Степанюк найбільш ефективними формами використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із порушеннями бюджетного законодавства, визначає: отримання консультацій обізнаних осіб з різних питань; проведення ревізій; призначення експертиз; залучення спеціаліста для участі в проведенні окремих слідчих дій [5, с. 103].

О. В. Бишевець зауважує, що використання спеціальних знань може виявлятися у процесуальній і непроцесуальній формах. До першої форми науковець зараховує: проведення судових експертиз (ст. 242-245 КПК України); залучення спеціалістів для участі в окремих процесуальних діях (ст. 71, 226, 227, 491 КПК України) з метою надання допомоги слідчому у виявленні, фіксації та вилученні слідів кримінального правопорушення, речових доказів, надання консультацій зі спеціальних питань, застосування технічних засобів у кримінальному провадженні як одного зі способів виявлення і фіксації (закріплення) доказів (п. 2 ч. 1 ст. 103, ч. 2 ст. 104, п. 1, 3, 4 ч. 2 ст. 105, ч. 1-4 ст. 107 КПК); письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у слідчих (розшукових) діях, щодо особливостей виявлення та фіксації слідів та інших об'єктів (п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України). До другої форми, тобто непроцесуальної, належать проведення ревізій, аудиторських перевірок, попереднього дослідження об'єктів, консультації спеціалістів [6, с. 188].

У контексті дослідження методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень О. М. Шрамко розподіляє форми використання спеціальних знань на процесуальні (залучення та участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій; залучення експерта та призначення судових експертиз; допит експерта); непроцесуальні (ревізії та перевірки; попередні дослідження слідів, речових доказів і перевірка за криміналістичними обліками); змішана форма (довідково-консультаційна діяльність) [7, с. 3-4].

На підставі аналізу емпіричних даних було з'ясовано, що під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, спеціальні знання можуть використовуватись у таких формах:

1) процесуальних, що передбачені КПК України (залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, проведення судових експертиз, отримання письмового пояснення спеціаліста, відібрання зразків для порівняльного дослідження;

2) непроцесуальних (неформальних) – проведення ревізій і перевірок;
3) змішана форма – консультативна допомога спеціалістів з питань, що потребують спеціальних знань щодо особливостей ведення документообігу у сфері господарської діяльності, фінансової звітності тощо.

Крім того, за результатами аналізу анкетування слідчих, детективів орану досудового розслідування дозволяють констатувати, що під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, судові експертизи проводяться у 100% випадках, залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється у 84,8% випадках; отримання консультацій відповідних фахівців – у 78,5% випадках, використання результатів проведення ревізій, фінансових, бухгалтерських аудитів, відомчих перевірок, перевірок закупівель, моніторингу закупівель тощо – у 48,3 % випадках. Діяльність органів досудового розслідування становить єдину, взаємопов'язану систему слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення, фіксацію, вилучення, упакування та дослідження слідів кримінального правопорушення. Але на практиці виникає певна проблематика стосовно обізнаних осіб, залучених до проведення огляду місця події, послідовності виконання ними певних дій тощо. Використання спеціальних знань на початковому етапі досудового розслідування має об'єктивний характер і є найбільш показовим. Для виявлення широкого спектру слідів за фактами вчинення кримінальних правопорушень, характерними є певні закономірності, урахування яких дозволяє проводити цілеспрямований пошук і збирання доказової інформації [8, с. 179].

Крім того, п. 5 ч. 2 ст. 99 КПК України визначено, що до документів, які за умови наявності в них відомостей, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин під час кримінального провадження, належать довідки, висновки спеціаліста. Причому отримати їх можна буде під час огляду місця події, до внесення відомостей до ЄРДР [9].

Так, відповідно до кримінально-процесуального законодавства слідчих, детектив можуть залучати спеціаліста: для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо); для надання довідок, висновків та інших документів; для здійснення зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів [9].

Залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, має важливе значення з огляду на потребу в пошуку та вилученні слідової інформації – документів та інших речових доказів, що свідчать про підrobку. Для участі в процесуальних діях під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, слідчий має право запросити спеціаліста будь-якої галузі знань. Аналіз кримінальних проваджень, розпочатих за фактами вчинення таких кримінальних правопорушень, дозволяє стверджувати, що здебільшого спеціалістів залучали для проведення: огляду документів (100%); обшуку (100%); допиту (78,9%), огляду комп'ютерних даних (86,7%). Крім того, у проведенні таких слідчих (розшукових) дій переважно беруть участь спеціалісти в галузі господарської діяльності (89,5%); спеціалісти у фінансовій та бухгалтерській сферах (78,7%); спеціалісти-криміналісти (76,5%); спеціалісти в галузі комп'ютерно-технічних досліджень (44,4%).

Таким чином, участь спеціаліста в процесі проведення слідчої (розшукової) дії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підrobкою документів, полягає в здійсненні аналізу нормативно-правових актів, які регулюють господарську діяльність певного суб'єкта господарювання, стосовно якого проводять відповідні процесуальні дії (стагути, колективні договори, трудові договори тощо); проведенні перевірки відповідності дій суб'єктів господарювання законодавству (наприклад, вимог до складання документів з дотриманням вимог законодавства); здійсненні аналізу фінансово-бухгалтерських документів (договорів, актів виконаних робіт, платіжних доручень); проведенні перевірки звітності й податкових декларацій щодо відповідності законодавчим вимогам; виявленні в документах фактів подвійного обліку, фіктивних операцій чи інших порушень у документації; виявленні документів з ознаками підrobки (внесення змін, використання неоригінальних носіїв, фальшивих печаток); наданні допомоги у вилученні документів, технічних носіїв та інших речових доказів; фіксації процесуальних дій і допомоги в складанні протоколів проведення слідчих (розшукових) дій у частині, що стосується опису спеціальних документів господарського, фінансового чи іншого характеру.

Відповідно до ст. 71 КПК України, серед ознак спеціаліста, окрім спеціальних знань, визначено також можливість надання консультацій, пояснень, довідок і висновків [9].

На думку К. О. Чаплинського, фахівці (спеціалісти) надають керівнику операції та керівникам окремих пошукових груп консультації і рекомендації науково-технічного характеру (наприклад, як краще підготувати процесуальну дію; які прийоми, методи й засоби доцільно використовувати для виявлення, збирання, фіксації та попереднього дослідження доказів), допомогу щодо застосування криміналістичної техніки й пошукових приладів. Водночас фахівці можуть надавати допомогу в складанні планів, схем і креслень [10, с. 85].

Аналізуючи дані про кримінальні правопорушення за фактами службового підроблення, Н. В. Копча наголошує, що залучення спеціаліста в кримінальному провадженні відбувається в таких формах: 1) практична, що охоплює: підготовку, організацію та проведення окремих слідчих (розшукових) дій; пошук, виявлення, фіксацію, вилучення та упакування слідів учинення кримінального правопорушення, речових доказів; відібрання зразків для порівняльного дослідження; 2) методична, що полягає в навчанні та роз'ясненні, консультації слідчого щодо правильних, науково обґрунтованих методик, способів організації та проведення слідчих (розшукових) дій, стратегії, тактики, способів і засобів виявлення, фіксації, огляду й вилучення, а також дослідження доказів у кримінальному провадженні; 3) технічна (обрання та застосування належних науково-технічних і техніко-криміналістичних засобів, необхідних для якісного виявлення та фіксації слідів учинення кримінального правопорушення і речових доказів); 4) консультаційна, що полягає в наданні роз'яснень з питань, що виникають у кримінальному провадженні; 5) процесуальна, яка передбачає фіксацію в протоколі інформації, наданої спеціалістом; постановку запитань спеціалістом тощо [11, с. 34].

Консультації слідчого з відповідними спеціалістами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів, можуть стосуватися питань щодо специфіки виявлення підроблених документів чи фактів внесення змін в офіційні документи; порядку вилучення та подальшого зберігання вилучених документів, комп'ютерної техніки та інших речових доказів; доцільності призначення певних видів судових експертиз; порядку та правил відібрання зразків для експертного дослідження; змісту питань, поставлених експерту для проведення експертного дослідження, інших питань, що стосуються специфіки ведення господарської, фінансової та іншої документації.

Відповідно до результатів анкетування слідчих органів досудового розслідування й аналізу кримінальних проваджень встановлено, що найпоширенішою формою використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів, є проведення судових експертиз. Це пов'язано з тим, що саме за результатами проведення судових експертиз можна встановити факт підроблення документів.

Процесуальні підстави проведення експертизи визначено в ст. 242 КПК України, згідно з якою експертизу проводять експертна установа, експерт або експерти, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках і порядку, передбачених ст. 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права [9].

Вибір конкретного виду дослідження та його доцільність під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів, залежить від декількох факторів: способу й технології підроблення документа; виду документа, який було підроблено (правоустановчий, організаційно-розпорядчий, фінансовий та інший характер документа), слідчої ситуації на певному етапі розслідування.

Крім того, такі документи можуть укладати як у паперовій формі, так і в електронній, що зумовлює потребу в експертному дослідженні комп'ютерної техніки, жорстких дисків, іншої техніки, яка містить або була використана для підроблення документів.

Аналіз результатів анкетування, проведеного серед слідчих, детективів органів досудового розслідування, дозволяє виокремити види експертиз, які найчастіше призначають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів: технічна експертиза документів – 78,3% (визначення способу виготовлення документа, виявлення слідів підробки, таких як виправлення, дописки, підчистки тощо); комп'ютерно-технічна експертиза – 36,7% (дослідження електронних слідів змін, використання підроблених підписів або печаток, встановлення факту видалення файлів, що можуть бути доказами); економічна експертиза – 67,3% (виявлення незаконних фінансових операцій, аналіз зміни бухгалтерських документів); судово-бухгалтерська експертиза – 72,6% (перевірка відповідності

бухгалтерського обліку чинному законодавству, виявлення фактів фальсифікації облікових документів); судово-почеркознавча експертиза – 76,2% (встановлення автора підписів або рукописних записів у документах, визначення факту підробки підпису чи почерку, ідентифікації осіб, які могли вносити зміни до документів).

За фактами вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підркобою документів, призначають технічну експертизу документів, основною метою якої є встановлення фактів і способів внесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту. Технічна експертиза документів поділяється на експертизу реквізитів документів, експертизу друкарських форм та експертизу матеріалів документів. Для проведення дослідження щодо встановлення факту внесення змін у первинний зміст документів надаються оригінали документів [12].

Крім того, під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, крім технічної експертизи документів, нерідко виникає потреба в проведенні експертизи матеріалів документів.

Мета експертизи матеріалів документів – встановлення способу виготовлення документа, виявлення змін, підробок, а також визначення часу створення та використаних матеріалів, зокрема: аналіз паперу та друкарських засобів, визначення типу, складу та «віку» паперу, дослідження особливостей друку (принтер, друкарська машинка, типографський спосіб тощо), виявлення змін у документах, фактів заміни аркушів або внесення виправлень, дослідження чорнил і барвників тощо.

Під час дослідження електронних документів та їх носіїв доцільно залучати відповідних спеціалістів, зокрема до вилучення та огляду, для запобігання втраті чи пошкодження інформації, яка міститься на них. У такому разі додатково слід призначити експертизу комп'ютерної техніки та програмних продуктів.

Причому за результатами проведення експертизи комп'ютерної техніки можна з'ясувати такі питання: який пристрій (принтер, копір, сканер) використовувався для друку; чи містить документ ознаки електронного редагування або підробки; чи відповідає файл документа роздрукованій копії; чи містить електронний файл сліди змін або редагування; чи можливо відновити попередні версії документа; чи є метадані файлу, які можуть вказати на автора, дату створення або зміни документа; чи є електронний підпис або цифровий сертифікат дійсним; чи використовувалися криптографічні методи захисту документа; чи можливо підробити або змінити електронний підпис без відома власника; на якому комп'ютері або пристрої було створено документ; чи можна встановити особу, яка створила або редагувала документ; чи використовувалося спеціальне програмне забезпечення для внесення змін; чи містить документ ознаки підробки (підміна сторінок, монтаж, копіювання підпису тощо); чи збігається друкований текст з можливостями використовуваного принтера; чи відповідає структура документа нормативним вимогам тощо.

Окреме місце під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підркобою документів, відведено використанню спеціальних знань у формі проведення ревізій, перевірок, аудиту тощо. Зокрема, ревізії є одним зі способів дослідження документів і збирання доказів, виявлення фіктивних чи підроблених документів.

З позиції низки науковців ревізії та перевірки належать до непроцесуальної форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, оскільки знаходяться за межами кримінального процесу та становлять адміністративно-господарську діяльність, що регулюється відомчими актами [7, с. 138].

Ревізія є формою державного фінансового контролю, яка полягає в документальній та фактичній перевірці певного комплексу чи окремих питань фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю, має забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Вона має чіткий правовий статус, що визначає порядок ініціювання, призначення, проведення ревізії, оформлення, використання та оскарження її результатів [14, с. 98] а також проводиться спеціально уповноваженими на проведення ревізій і перевірок державними органами. Такими, зокрема, є Державна аудиторська служба України.

Позапланова виїзна ревізія фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю, яку проводить у кримінальному провадженні орган ДАСУ шляхом документальної та фактичної перевірки, може бути призначена за рішенням суду про надання дозволу або за постановою слідчого, прокурора. Спеціаліст під час проведення ревізії перевіряє внесені до програми ревізії конкретні, завчасно визначені слідчим (прокурором) питання щодо використання, збереження фінансових ресурсів, необоротних, інших активів, стану, достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності за певний період часу [13, с. 41].

Проведення ревізій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів покликане забезпечити документальну фіксацію фінансових операцій, матеріальних цінностей, руху грошових коштів і стану бухгалтерського обліку, що дозволяє виявити розбіжності між офіційними документами та реальними господарськими операціями, виявити ознаки підробки актів, договорів, накладних, звітів чи інших документів.

Висновки. Таким чином, використання спеціальних знань дає змогу ефективно виявляти способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з підробкою документів, у сфері господарської діяльності. Аналіз наукової літератури та практичного досвіду розслідування таких кримінальних правопорушень серед запропонованих форм використання спеціальних знань дозволяє виокремити основні з них: залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій; призначення та проведення судових експертиз (технічних експертиз документів (виявлення підробок, способу створення документів); комп'ютерно-технічних експертиз (аналіз електронних документів, виявлення змін у базах даних); почеркознавчих експертиз (встановлення автентичності підписів, написів); економічних експертиз (аналіз бухгалтерського обліку, виявлення фіктивних господарських операцій, розрахунків збитків) тощо); усні або письмові консультації зі спеціалістом.

Список використаних джерел:

1. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.
2. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11–18.
3. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 208 с.
4. Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро. 2019. 244 с.
5. Степанюк Р. Л. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у бюджетній сфері України. *Криміналістичний вісник*. 2012. № 17. С. 102–108.
6. Бишевец О. В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 187–193.
7. Шрамко О. М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... д-ра філософії в галузі права. Київ, 2021. 234 с.
8. Тимчишин А. М. Особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування. *Нове українське право*. 2023. Вип. 2. С. 176–184. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.24>.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
10. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2011. 496 с.
11. Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення: теорія та практика : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 244 с.
12. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
13. Семенюк А. О. Проведення ревізій як вид використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 3 (120). С. 35–47.
14. Неганов В. В. Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 292 с.